

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Danske Ordsprog og Mundheld, samlede og ordnede af Nik. Fred. Sev. Grundtvig

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Danske Ordsprog og Mundheld, samlede og ordnede af Nik. Fred. Sev. Grundtvig", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1845_808A-intro-shoot-idm58.pdf (tilgået 03. august 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Anledning

Danske Ordsprog og Mundheld udkom i begyndelsen af marts 1845 (*Bibliografien*, bind 2, s. 271). Den var det konkrete resultat af Grundtvigs lange og vedholdende interesse for ordsprog og for forholdet mellem det talte og det skrevne sprog. Selv skriver han i forordet, at han i næsten 30 år har udsat det, han opfordrede andre til at gøre, nemlig indsamle og udgive danske ordsprog og mundheld.

Grundtvig fremsatte sin opfordring i afhandlingen "Om Ordsprog", der udkom i *Danne-Virke* 3 i 1817. Indsamlingen og dokumentationen er vigtig, fordi:

hvert Folk, som ønsker at kiende sine Fædre, maa stræbe at gjøre denne Deel af deres Literatur saa fuldstændig og frugtbar som mueligt. Skal dette imidlertid skee, da maa man ikke tøve, thi under den nærværende Sløvhed indsvinder Skatten med Dagetal [fra dag til dag], og mangt et herligt Ordsprog, som Ingen har optegnet, findes maaskee i en Oldings Mund, der ved næste Løvfald tager det med sig i Graven (Grundtvig 1817, s. 77).

Grundtvigs interesse for ordsprog viste sig i forbindelse med planerne om at oprette et stænderbibliotek i Roskilde. Disse planer fremgår af hans oplæg fra diskussioner i foreningen Danske Samfund (citeret efter Lundgreen-Nielsen 1992, s. 55). Biblioteket skulle bestå af udenlandske værker om juridiske, statsøkonomiske og statistiske emner. Alt sammen udanske emner i Grundtvigs øjne, hvortil han ironiske bemærker, at et sådant bibliotek endelig ikke måtte mangle en ordbog over det udanske embedsmandssprog. Som værn mod dette foreslår Grundtvig, at han udgiver en samling med "gode gamle *Danske Ordsprog* med Oplysning om hvordan de bedst kan bruges til at slaae Hovedet paa Sømmet, eller til at binde Læset, som man siger paa Landet" (citeret efter Lundgreen-Nielsen 1992, s. 67). Brugen af ordsprog vil efter hans opfattelse fortrænge det udanske stændersprog til fordel for det danske (s. 67).

At interessen for ordsprog var konstant, fremgår tydeligt af Grundtvigs manuskripter, og den kan dokumenteres så tidligt som i 1798. I *Grundtvig som filolog* fremstiller Helge Toldberg det "grundtvigske ordsprogs genesis" (Toldberg 1946, s. 70). Her gennemgår han detaljeret kilderne til Grundtvigs ordsprog, og hvordan disse kan dokumenteres i det relevante manuskriptmateriale (se Toldberg 1946, kap. 4, s. 70-91).

Adjektivet i titlen *Danske Ordsprog og Mundheld* betyder ikke, at ordsprogene i samlingen nødvendigvis er opstået i Danmark, kun findes og bruges i det danske sprog eller at de udtrykker særligt danske forhold eller erfaringer. Det kendetegner ordsprog, at de udtrykker almen erfaring og indsigt, og at de gør det i anonym form. Det betyder at, det er vanskeligt at opspore en egentlig kilde. En stor del af de ordsprog, der er almindelige på dansk, findes også på norsk, svensk og tysk, ligesom der findes varianter i romanske sprog (se Kjær & Holbek [1969], s. 35, 41 og 51). Hos Grundtvig skal ordet 'danske' forstås, som de ordsprog han har hørt anvendt i almindelig tale, hvilket også er den kilde han understreger som den vigtigste i forordet til samlingen.